

ZAMONAVIY TA'LIMDA AKADEMIK NUTQNING AHAMIYATI

Abdullayeva Nasiba Bo'ronovna

O'zMU Falsafa va ma'naviyat asoslari kafedrası

professor v.b., falsafa fanlari doktori

E-mail: nasiba.abdullayeva.1969@mail.ru

tel: 93 5977043

Annotatsiya

Ushbu maqolada zamonaviy ta'limda akademik nutqning o'ziga xos xususiyatlariga e'tibor qaratilgan. Akademik nutq usullari tahlil etilgan hamda oliy o'quv yurtlarida akademik savodxonlikni shakllantirishning ahamiyati ta'kidlab o'tilgan.

Kalit so'zlar: Nutq, akademik nutq, ilmiy uslub, ritorika, tizimlilik, mantiqiylik, ilmiy ma'ruza.

Abstract. This article focuses on the specific features of academic speech in modern education. The methods of academic speech are analyzed and the importance of formation of academic literacy in higher educational institutions is emphasized.

Key words: Speech, academic discourse, scientific method, rhetoric, systematicity, logic, scientific lecture.

Akademik notiqlik an'anaviy atama bo'lib, ilmiy notiqlikni anglatadi. Sof ilmiy notiqlik boshqa nutq turlaridan chuqur argumentatsiyasi, yuqori mantiqiy madaniyati, qat'iy nutq uslubi, shuningdek, o'ziga xos terminologiyasi bilan ajralib turadi. Akademik nutq ilmiy va ommabop ilmiy funksional uslubni anglatadi. Akademik savodxonlikni shakllantirish nafaqat o'qish va yozish ko'nikmalarini, balki ma'lum bir madaniy muhitga mos keladigan fikrlash tarzini rivojlantirishdir. Shundagina biz akademik savodxonlikning diskursiv modelining mavjudligi va jamiyatning to'laqonli a'zosi bo'lish qobiliyatini shakllantirishda yozuvning ijtimoiy amaliyot sifatida ahamiyati haqida gapirishimiz mumkin. Rivojlangan yozish qobiliyatlari talabalarning ilmiy taraqqiyotiga bevosita ta'sir qiladi va ularning muvaffaqiyatli ijtimoiylashuviga hissa qo'shadi.

Akademik notiqlik yoki ritorika bu zamonaviy olimlar va pedagoglar arsenalidagi muhim mahoratdir. Konferensiyalarda nutq so'zlash, dissertatsiyalar yozish va himoya qilishdan tortib, ta'lim faoliyatiga qadar samarali va ifodali muloqot qobiliyatlari kasbiy faoliyatning barcha jihatlarida muhim ahamiyatga ega. Akademik ritorika-bu g'oyalarni ishonchli va aniq tarzda shakllantirish va taqdim etish san'ati, ayniqsa ilmiy va ta'lim sohalarida. Bu talabalar va keng jamoatchilik bilan samarali muloqot qilish imkonini beruvchi mahoratdir. Akademik ritorika uni boshqa barcha notiqlik turlaridan ajratib turadigan bir qator o'ziga xos xususiyatlarga ega bular aniqlik, murakkab g'oyalarni iloji boricha sodda tarzda taqdim etish, mavzuni chuqur tushunishni va tinglovchilarga tushunarli tilda o'zini ifoda etish kabilar. Shu bilan birga akademik nutq quyidagi jihatlarga ega:

Birinchi, tizimlilik, ma'ruza, taqdimot mantiqan tuzilgan bo'lishi kerak, shunda tinglovchilar ma'ruzachining fikrlarini osongina kuzatib borishlari va ma'lumotni yaxshiroq o'zlashtirishlari mumkin;

Ikkinchidan, dalillash yoki argumentatsiya: barcha bayonotlar faktlar, tadqiqot ma'lumotlari va mantiqiy mulohazalar bilan tasdiqlanishi kerak. Bu bayonotlarga salmoq va ishonchni beradi;

Uchinchidan, tinglovchilarga moslashish: ijtimoiy soha talabalari yoki aniq fanlar sohasi bo'ladimi, til va nutq uslubini ma'lum bir maqsadli guruhga moslashtira olish olish muhimdir;

To'rtinchidan, ko'rgazmali qurollardan foydalanish: taqdimotlar, grafikalar va diagrammalar ma'lumotni yaxshiroq idrok etishga yordam beradi;

Beshinchidan, axloqiy me'yorlarga rioya qilish: madaniy me'yorlarni buzish akademik sohada qabul qilinishi mumkin emas. Muloyim muloqotni davom ettirish, turli vaziyatlarda hamkasblar va boshqa tadqiqotchilarning fikrlarini hurmat qilish kerak. Bu xususiyatlar ritorikani nafaqat ma'lumotni etkazish usuli, balki ma'ruzachidan tajriba va tayyorgarlikni talab qiladigan butun bir san'atga aylantiradi.

Akademik nutq o'z usullariga ega bo'lib, ular ishonchli dalil yaratish uchun asosdir. Ularning yordami bilan ma'ruzachi jamoatchilikka turli yo'llar bilan ta'sir qilishi mumkin. Ular orasida mantiqiy va axloqiy usullar ajralib turadi.

Mantiqiy: tinglovchilarni mantiqiy dalillar orqali ishontirishga qaratilgan va faktlar, statistik ma'lumotlar, rasmiy adabiyotlar va mantiqiy taqqoslashlar bilan tasdiqlangan aniq xabarni taqdim etishni o'z ichiga oladi.

Axloqiy: muallifning ishonchliligi va malakasiga ishontirish uchun ishlatiladi. Mualliflar o'zlarining xolisligi va professionalligi, etish, shuningdek, tajriba va bilimlarini namoyish etishi. Bunda ushbu olimning uzoq yillik tajribasi va uning kasbiy yutuqlari asos bo'ladi.

Bu uslublarning kombinatsiyasi yangi ma'lumotlarni, mualliy nuqtai nazarini, takliflarni foydali tarzda taqdim etishga yordam beradi. Chiroyli nutq turli xil hayotiy vaziyatlarda muhim rol o'ynaydi va uni qo'llash qat'iy akademik kontekstdan tashqariga chiqishi mumkin. Ushbu ko'nikma nafaqat ilmiy va ta'lim sohalarida, balki ma'lumotni aniq, tuzilgan va ishonchli taqdim etish zarur bo'lgan boshqa ko'plab sohalarda ham foydalidir.[1.22]

Universitet o'qituvchilarining ma'ruzalari bu, eng aniq va tushunarli chunki dastur asosida ishlanadio'qitishda materialni tizimli ravishda taqdim etish alohida ahamiyatga ega, bu o'qituvchidan nafaqat mavzu bo'yicha chuqur bilimga ega bo'lishni, balki materialni qiziqarli va tushunarli tarzda taqdim etish qobiliyatini ham talab qiladi.

Ilmiy-ommabop ma'ruzalar: universitet ma'ruzalaridan farqli o'laroq, bunday ma'ruzalar bilimlarni keng jamoatchilik orasida tarqatishga qaratilgan. Ular sodda va tushunarli tilda minimal ixtisoslashgan atamalarda farqlanadi va ko'pincha tinglovchilar "tiborini jalb qilish uchun qiziqarli faktlar va misollarni o'z ichiga oladi.

Ilmiy ma'ruzalar: konferensiya va seminarlarda taqdim etilgan. Ular odatda tadqiqot natijalarini taqdim etishga e'tibor berishadi. Bu erda ishning ahamiyatini aniq va aniq ta'kidlash, shuningdek, tadqiqotning asosiy g'oyalari va xulosalarini taqdim etish qobiliyati birinchi o'ringa chiqadi.

Ilmiy sharhlar: ushbu janr ma'lum bir mavzu yoki tadqiqot sohasi bo'yicha ma'lumotlarni batafsil tahlil qilish va sintez qilishni o'z ichiga oladi. Adabiyotlar sharhlari mavjud bilimlarni tizimlashtirishga, tadqiqotlardagi bo'shliqlarni aniqlashga

va kelajakdagi ish yo‘nalishlarini aniqlashga yordam beradi.

Ilmiy xabar yoki ma'lumot: bu ilmiy jamoatchilikni yangi tadqiqotlar, ma'lumotlar yoki ishlanmalar to'g'risida xabardor qilishga qaratilgan qisqa nutqlar yoki nashrlar. Ular odatda tadqiqotning asosiy natijalari va uning fan uchun ahamiyati haqida qisqacha ma'lumotni o'z ichiga oladi. Ushbu janrlarning har biri ma'ruzachidan ma'lum ko'nikmalarni va ushbu ma'lumot mo'ljallangan maqsadlar va maqsadli auditoriyani hisobga olgan holda materialni taqdim etishda maxsus yondashuvlardan foydalanishni talab qiladi.

Akademik notiqlik uni boshqa notiqlik turlaridan ajratib turadigan o'ziga xos xususiyatlarga ega. Akademik notiqlik dalillar bazasi va ta'lim yo'nalishiga ega bo'lishi bilan noyobdir va aynan shu asosiy komponent yuqorida aytib o'tilgan notiqlik turlarida yo'q. Akademik notiqlik-bu bilimlarni taqdim etish san'ati bo'lib, taqdimotda aniqlik, izchillik va ma'lumotlilikni talab qiladi, shu bilan birga ma'lumotlarning ortiqcha yuklanishidan qochadi. [4.104]

Xulosa qilganda, zamonaviy oliy ta'limda akademik notiqlik muhim ahamiyat kasb etadi. U pedagog kompetentligi bilan birga ma'ruzani tushunarli, aniq, mantiqiy etkazishni ta'minlaydi. Talabalarda esa nutqning maqsadga muvofiq va ta'sirchanligini ta'minlash bilan birga, turli ilmiy konferensiyalarda ma'ruza qilish, yozma nutqini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Lillis T., Curry M.J. Academic writing in aglobal context. London: Routledge, 2010.22
2. Litaeva M.A., Talalakina Ye.V. Academic skills: sushnost, model, praktika // Voprosi obrazovaniya. 2011. № 4. S. 178–201.3.
3. Zubkova Ya.V. Konstitutivnie priznaki akademicheskogo diskursa // Izvestiya VGPU. 2009. Vip. 5. S. 28–32.9
4. Mironov Ye.V. Formirovanie akademicheskoy gramotnosti studentov: opit fakulteta gosudarstvennogo upravleniya // Visshee obrazovanie v Rossii. 2013. №7. S. 101–104;
5. R. Jumaniyozov. Pedagogik mahorat va kommunikativ kompetentlik. Toshkent 2021. B.124
6. Xurramov, R. (2022). Metodika razvitiya evristicheskix sposobnostey studentov s pomoyu igri. Obshestvo i innovatsii, 3(4), 188–194.
7. Sirojiddinova Iroda Maxammadovna. Oliy ta'lim muassasalari talabalarining kasbiy-ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish haqida Monografiya. –“Andijon nashriyot-matbaa” MChJ. 2021 yil. 104-bet